

ZAKLJUČNO POROČILO

O REZULTATIH OPRAVLJENEGA RAZISKOVALNEGA DELA NA PROJEKTU V OKVIRU CILJNEGA RAZISKOVALNEGA PROGRAMA (CRP) »KONKURENČNOST SLOVENIJE 2006 – 2013«

I. Predstavitev osnovnih podatkov raziskovalnega projekta

1. Naziv težišča v okviru CRP:

Učinkovita in cenejša država



REPUBLIKA SLOVENIJA
NOSILEC JAVNEGA POOBLASTILA

JAVNA AGENCIJA ZA RAZISKOVALNO DEJAVNOST
REPUBLIKE SLOVENIJE, LJUBLJANA

3

2. Šifra projekta:

V6-0280

Prejeto: 15 -10- 2008

Sig. z:

Pril.:

Šifra zadeve:

6343-333/06

Vrednot:

3. Naslov projekta:

Umetnostna topografija Slovenije

10

3. Naslov projekta

3.1. Naslov projekta v slovenskem jeziku:

Umetnostna topografija Slovenije

3.2. Naslov projekta v angleškem jeziku:

Topographical artistic inventories of Slovenia

4. Ključne besede projekta

4.1. Ključne besede projekta v slovenskem jeziku:

Slovenija, umetnostna topografija, umetnostna dediščina, spomeniki

4.2. Ključne besede projekta v angleškem jeziku:

Slovenia, artistic inventories, heritage, architectural monuments

5. Naziv nosilne raziskovalne organizacije:

Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti (ZRC SAZU)

5.1. Seznam sodelujočih raziskovalnih organizacij (RO):

/

6. Sfinancer/sofinancerji:

Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS) in
Ministrstvo za kulturo RS

7. Šifra ter ime in priimek vodje projekta:

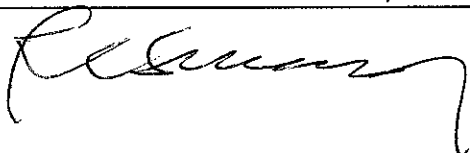
5001

Blaž Resman

Datum: 13. 10. 2008

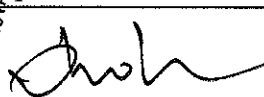
Podpis vodje projekta:

dr. Blaž Resman



Podpis in žig izvajalca:

prof. dr. Oto Luthar



II. Vsebinska struktura zaključnega poročila o rezultatih raziskovalnega projekta v okviru CRP

1. Cilji projekta:

1.1. Ali so bili cilji projekta doseženi?

- ☒ a) v celoti
☐ b) delno
☐ c) ne

Če b) in c), je potrebna utemeljitev.

1.2. Ali so se cilji projekta med raziskavo spremenili?

- ☐ a) da
☒ b) ne

Če so se, je potrebna utemeljitev:

2. Vsebinsko poročilo o realizaciji predloženega programa dela¹:

1. Analiza domače in tuje umetnostnotopografske literature.

Kot metodološko izhodišče projekta smo uvodoma opravili temeljito analizo obstoječe domače in relevantne evropske umetnostnotopografske literature. Čeprav sta že zdavnaj zastareli, kažeta prvi slovenski umetnostni topografiji, Stegenškovi Dekanija Gornjegrajska (1905) in Konjiška dekanija (1909) najvišji standard v primerjavi s sočasnim evropskim dogajanjem na tem področju; pozneje je šlo s slovenskimi umetnostnotopografskimi deli samo še navzdol. Stegenškovo zanimanje se je sicer osredotočilo na srednjeveško dediščino, vendar tudi mlajše spomenike korektno obravnava; posamezna poglavja v njegovih knjigah presegajo cilje in namene topografskih publikacij in pravzaprav predstavljajo že prvi poskus njihove nadgradnje. Steletov Politični okraj Kamnik (1929) šepa predvsem z vidika enakopravnosti zgodovinskih slogov, saj avtorjev medievistični interes preveč preglaša ostala obdobja; Maroltovi Dekanija Vrhnika (1929) in Dekanija Celje (1931–1932) pa kažeta, da je bil koncept, po katerem sta nastali, v tem času že preživet in neprepričljiv. Med povojnimi poskusi v smislu klasičnih topografskih del zaslužita pozornost predvsem dva: Umetnostnozgodovinska topografija grosupeljske krajine Staneta Mikuža (napisana sicer že pred vojno, a nanovo redigirana in izdana 1978) in Topografsko gradivo Jožeta Curka. Mikuževo delo kaže težave z logično prostorsko opredelitvijo izbranega območja, je pa dosledno in pravično do vsega obravnavanega gradiva, predvsem pa ga odlikuje enovita (čeprav po standardih ne najustrežnejša) grafična dokumentacija in za ta čas dovolj bogat izbor fotografij. Topografski zapiski Jožeta Curka, ki jih je za območja občin pod svojo ingerenco v devetih zvezkih v letih 1966–67 izdal celjski Zavod za spomeniško varstvo, se omejujejo le na sakralne spomenike in jih žal ne spremlja grafična ali fotografska dokumentacija, vendar kažejo avtorjev izrazit čut za topografsko delo in zgledno disciplino; pomanjkljivosti opazimo predvsem v manjšem interesu za posamezne zvrsti opreme v primerjavi s stavbnozgodovinskimi vprašanji. Vsem omenjenim topografijam je skupno, da so delo enega avtorja in da bolj ali manj podlegajo individualnim strokovnim interesom, kar je mogoče preprečiti le s timskim topografskim delom. Med tujimi umetnostnotopografskimi deli smo analizirali predvsem obe klasični topografiji, ki sta slovenskim umetnostnim zgodovinarjem vedno predstavljali nedosegljiv vzor in katerih metodološko ne tako različna pristopa sta nam pomenila zgodbo o jari kači in steklem polžu: Österreichische Kunsttopographie in Die Kunstdenkmäler der Schweiz. Obe sta takorekoč popolni – a sta zaradi zahtevnosti popolnega koncepta obe zašli že tudi v resne težave; predvsem je topografske raziskave v taki obliki očitno nemogoče izvajati in izdajati v sprejemljivih rokih. Med novejšimi topografijami zasluži metodološko pozornost nizozemska Monumenten in Nederland v 12 zvezkih: prinaša le ožji izbor gradiva in informacij, predvsem o arhitekturnih in urbanističnih spomenikih, opremljena je s črno-belimi fotografijami in redkimi tlorisi. Predvsem je očitna fleksibilnost koncepta, saj se izbor prilagaja količini in kvaliteti gradiva po posameznih provincah, glede na to pa se premikajo tudi časovne meje obravnavanega gradiva (npr. v »novi« polderski provinci Flevoland). V okviru nacionalnega umetnostnozgodovinskega inštituta (torej primerljivo z našim projektom, vendar ima tamkajšnji inštitut 35 redno financiranih raziskovalcev, med njimi pet arhitektov) nastaja Umjetnička topografija Hrvatske, od katere pa so doslej izšli

¹ Potrebno je napisati vsebinsko raziskovalno poročilo, kjer mora biti na kratko predstavljen program dela z raziskovalno hipotezo in metodološko-teoretičen opis raziskovanja pri njenem preverjanju ali zavračanju vključno s pridobljenimi rezultati projekta.

le zvezki Koprivnica: grad i spomenici (1986), Križevci: grad i okolica (1993) in Ludbreg: Ludbreška Podravina (1997). Obseg zvezkov je neenoten: čeprav se prilagaja velikosti posameznih teritorialnih enot, tudi te niso enakovredno opredeljene. Topografske preglede spremljajo obsežne analize posameznih umetnostnih strok in zvrsti gradiva, kar je pri razmeroma ozkih geografskih okvirih videti odveč in preuranjeno. V okvir analize umetnostnotopografske literature in metodologije sodi tudi udeležba na mednarodnem simpoziju Territorien der Kunst – Denkmaltopographien in Evropa, ki ga je 16. in 17. marca 2007 v Bernu organizirala Gesellschaft für Schweizerische Kunstgeschichte (Barbara Murovec, Blaž Resman).

2. Oblikovanje detaljne metodologije, parametrov in kriterijev.

Z analizo obsega gradiva smo poskušali smiselno razdeliti celotno ozemlje države na posamezne topografske enote; izkazalo se je, da je edini kolikor toliko sprejemljiv (in, upajmo, trajen) princip delitve upoštevanje ozemlja nekdanjih občin, tj. upravnih enot. Predvsem zaradi možnosti izčiščevanja kriterijev za selekcijo in obravnavo gradiva je bila eno od področij, na katerih smo želeli s topografijo začeti, Kočevska, saj tamkajšnja specifična postavlja številna relevantna metodološka vprašanja. Odločili smo se, da neohranjene spomenike, ki jim je bilo doslej posvečene že precej strokovne pozornosti, uvrstimo v končno redakcijo regionalne topografije le v smislu splošne informacije in napotka na starejšo literaturo, sicer pa se – po splošnih topografskih načelih – osredotočimo na obstoječe spomenike. Prav zaradi številnih uničenih cerkva se nam je zdelo smiselno (vsaj z najsplošnejšo omembo) upoštevati tudi redke novejše sakralne objekte, medtem ko smo zamejili časovni okvir za profane objekte z letom 1940. Naselbinske enote smo pokrivali z osnovno katastrsko informacijo o njihovem zgodovinskem razvoju in tipologijo, sicer pa je veljala pozornost doslednemu ločevanju med etnografsko in umetnostno dediščino, pa tudi relativnosti vrednotenja ambicioznejše oblikovanih profanih stavb glede na okolje: kriterijev za uvrstitev ni mogoče povsem poenotiti in posplošiti. Dokumentirali smo tudi vse manjše sakralne objekte, kapelice in znamenja, pa tudi druge zvrsti memorialnih znamenj. Podatke o sakralnih stavbah smo dopolnili z orientiranim in z merilom opremljenim tlorisom. Ker smo ugotovili, da enovitih posnetkov, usklajenih z zahtevnimi standardi spomeniškovarstvene službe, iz finančnih razlogov za vse objekte ne bo mogoče priskrbeti, smo se osredotočili na selekcijo in poenotenje obstoječih posnetkov oz. skic. Predolgim opisom zlasti stavbnih oblik smo se skušali izogniti z zadostnim obsegom in premišljenim izborom ilustrativnega gradiva. Zaradi relativno najslabše poznanosti in s tem večje ogroženosti smo detaljno dokumentirali tudi vse relevantne umetnoobrtne izdelke, zlasti cerkveno posodje in paramente. Da bi čimbolj omejili subjektivne odločitve pri selekciji in analizi gradiva, pa tudi zaradi ekonomičnosti raziskav, smo poskušali čimveč dela, zlasti terenskega, opraviti timsko.

3. Terensko delo in detaljno fotodokumentiranje spomenikov.

V izhodiščih projekta smo predvideli topografsko dokumentacijo spomenikov sedmih upravnih enot, ki jih vsako strokovno pokriva druga območna enota Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije: Ajdovščina, Izola, Jesenice, Kočevje, Murska Sobota, Šmarje pri Jelšah in Trebnje. Terensko delo smo sistematično in intenzivno, tj. z ogledi, opisi, detajlnim fotografiranjem in izmerami, izvajali na teritoriju upravnih enot Kočevje, Ajdovščina in Jesenice, na področju drugih upravnih enot pa se je metodično topografsko terensko delo omejilo predvsem na spomenike, s katerimi smo se ukvarjali v okviru drugih projektov oz. programskega dela. V dveh letih je bilo opravljenih 134 terenskih dni.

4. Arhivsko delo.

Arhivsko delo se je osredotočilo na Nadškofijski arhiv v Ljubljani, kjer smo pregledali celotne fonde župnij s področja upravnih enot Kočevje in Jesenice, tako knjige kakor spise in korespondenco v fondu škofijske pisarne. Nekaj arhivskega gradiva, ki je še ohranjeno in situ, smo pregledali tudi na terenu. Sistematično smo zbirali gradivo, nastalo ob akciji popisa cerkva l. 1954. Od tujih arhivov smo v zvezi s Kočevsko konzultirali Archivio Patriarchale v Vidmu. V celoti je bilo opravljenega ok. 400 ur arhivskega dela.

5. Poletni tabor

V opredelitvi obsega in dinamike raziskovanja smo predvideli izvedbo enega poletnega tabora v vsakem letu projekta; prvo poletno šolo smo s tem namenom organizirali že pred uradnim začetkom projekta leta 2006: poletne šole z naslovom spoznavanje metod terenskega dela za pripravo topografije od 26. 6. do 1. 7. na Goriškem in v Vipavski dolini se je udeležilo sedem študentov višjih letnikov umetnostne zgodovine. V letu 2007 smo poletni tabor sicer razpisali, vendar zaradi premajhnega interesa študentov in težav z usklajevanjem terminov do izvedbe ni prišlo. Druga terminološka poletna šola je tako potekala v Kopru in Piranu od 30. 6. do 5. 7. 2008, udeležilo pa se je je dvanajst študentov višjih letnikov oz. absolventov umetnostne zgodovine, zgodovine, arhitekture in kulturoloških študij.

3. Izkoriščanje dobljenih rezultatov:

3.1. Kakšen je potencialni pomen² rezultatov vašega raziskovalnega projekta za:

- ☒ a) odkritje novih znanstvenih spoznanj;
- ☒ b) izpopolnitev oziroma razširitev metodološkega instrumentarija;
- ☒ c) razvoj svojega temeljnega raziskovanja;
- ☐ d) razvoj drugih temeljnih znanosti;
- ☐ e) razvoj novih tehnologij in drugih razvojnih raziskav.

3.2. Označite s katerimi družbeno-ekonomskimi cilji (po metodologiji OECD-ja) sovpadajo rezultati vašega raziskovalnega projekta:

- ☐ a) razvoj kmetijstva, gozdarstva in ribolova - Vključuje RR, ki je v osnovi namenjen razvoju in podpori teh dejavnosti;
- ☐ b) pospeševanje industrijskega razvoja - vključuje RR, ki v osnovi podpira razvoj industrije, vključno s proizvodnjo, gradbeništvo, prodajo na debelo in drobno, restavracijami in hoteli, bančništvom, zavarovalnicami in drugimi gospodarskimi dejavnostmi;
- ☐ c) proizvodnja in racionalna izraba energije - vključuje RR-dejavnosti, ki so v funkciji dobave, proizvodnje, hranjenja in distribucije vseh oblik energije. V to skupino je treba vključiti tudi RR vodnih virov in nuklearne energije;
- ☐ d) razvoj infrastrukture - Ta skupina vključuje dve podskupini:
 - transport in telekomunikacije - Vključen je RR, ki je usmerjen v izboljšavo in povečanje varnosti prometnih sistemov, vključno z varnostjo v prometu;
 - prostorsko planiranje mest in podeželja - Vključen je RR, ki se nanaša na skupno načrtovanje mest in podeželja, boljše pogoje bivanja in izboljšave v okolju;
- ☐ e) nadzor in skrb za okolje - Vključuje RR, ki je usmerjen v ohranjanje fizičnega okolja. Zajema onesnaževanje zraka, voda, zemlje in spodnjih slojev, onesnaženje zaradi hrupa, odlaganja trdnih odpadkov in sevanja. Razdeljen je v dve skupini:
- ☐ f) zdravstveno varstvo (z izjemo onesnaževanja) - Vključuje RR - programe, ki so usmerjeni v varstvo in izboljšanje človekovega zdravja;
- ☒ g) družbeni razvoj in storitve - Vključuje RR, ki se nanaša na družbene in kulturne probleme;
- ☒ h) splošni napredek znanja - Ta skupina zajema RR, ki prispeva k splošnemu napredku znanja in ga ne moremo pripisati določenim ciljem;
- ☒ i) obramba - Vključuje RR, ki se v osnovi izvaja v vojaške namene, ne glede na njegovo vsebino, ali na možnost posredne civilne uporabe. Vključuje tudi varstvo (obrambo) pred naravnimi nesrečami.

² Označite lahko več odgovorov.

3.3. Kateri so **neposredni rezultati** vašega raziskovalnega projekta glede na zgoraj označen potencialni pomen in razvojne cilje?

Nova spoznanja o posameznih umetnostnih spomenikih in celovitejši pregled umetnostnega razvoja in spomeniške dediščine po posameznih regionalnih področjih, temeljita in detajlna fotodokumentacija spomenikov, enoten sistem raziskovanja in obdelave spomenikov, podprt z bazo, primerno za digitalizacijo, izdelana umetnostno-topografska metodologije, neposredna uporabnost podatkov kot podpora pri varovanju umetnostne dediščine.

3.4. Kakšni so lahko **dolgoročni rezultati** vašega raziskovalnega projekta glede na zgoraj označen potencialni pomen in razvojne cilje?

Poglobljeno vedenje o nacionalni umetnostni dediščini, dvig zavesti o nacionalni kulturni identiteti.

Trajna enotna baza/dokumentacija umetnostne dediščine na Slovenskem.

Fotodokumentacija v pomoč Ministrstvu za kulturo, policiji in drugim službam (obramba), ki delujejo na področju varovanja in zaščite umetnostnih spomenikov.

3.5. Kje obstaja verjetnost, da bodo vaša znanstvena spoznanja deležna zaznavnega odziva?

- ☒ a) v domačih znanstvenih krogih;
- ☒ b) v mednarodnih znanstvenih krogih;
- ☒ c) pri domačih uporabnikih;
- ☒ d) pri mednarodnih uporabnikih.

3.6. Kdo (poleg sofinancerjev) že izraža interes po vaših spoznanjih oziroma rezultatih?

- Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.
- Lastniki in upravitelji spomenikov.
- Študenti.
- Investitorji.
- Lokalne skupnosti.
- Muzeji.

3.7. Število diplomantov, magistrrov in doktorjev, ki so zaključili študij z vključenostjo v raziskovalni projekt?

1 doktorat.

4. Sodelovanje z tujimi partnerji:

4.1. Navedite število in obliko formalnega raziskovalnega sodelovanja s tujimi raziskovalnimi institucijami.

Udeležba na mednarodnem simpoziju Territorien der Kunst – Denkmaltopographien in Europa, ki ga je 16. in 17. marca 2007 organizirala Gesellschaft für Schweizerische Kunstgeschichte v Bernu (Barbara Murovec, Blaž Resman).

Vabljen predavanje Mirjane Repanić Braun z Instituta za povijest umjetnosti v Zagrebu o umetnostnotopografskem stanju in delu na Hrvaškem (Cankarjev dom).

4.2. Kakšni so rezultati tovrstnega sodelovanja?

Skupno preučevanje možnosti primernih metod in postopkov za digitalizacijo zbranega topografskega gradiva.

Priprava skupnih projektov (bilateralni projekti, program čezmejnega sodelovanja Slovenija-Hrvaška).

5. Bibliografski rezultati³ :

Za vodjo projekta in ostale raziskovalce v projektni skupini priložite bibliografske izpise za obdobje zadnjih treh let iz COBISS-a) oz. za medicinske vede iz Instituta za biomedicinsko informatiko. Na bibliografskih izpisih označite tista dela, ki so nastala v okviru pričujočega projekta.

6. Druge reference⁴ vodje projekta in ostalih raziskovalcev, ki izhajajo iz raziskovalnega projekta:

9. 1. 2008 sestanek z naročnikom projekta Ministrstvom za kulturo: predstavitev strukture projekta in opravljenega dela na projektu v prvem letu Barbara Murovec, Blaž Resman.

Umetnostna zgodovina, znanost za danes? Zgodovina stroke, terminologija in topografija, 3. posvet slovenskih umetnostnih zgodovinarjev, Ljubljana 18.-19. 4. 2008: v okviru topografske sekcije posveta je bila predstavljena problematika topografije ter cilji in potek projekta (Blaž Resman, Helena Seražin), pa tudi drugi vidiki topografskega dela: fotografija (Andrej Furlan), arhitekturni posnetki (Smiljan Simerl).

Umetnostna topografija Slovenije, 1: Kočevska (ur. Blaž Resman, avtorja Blaž Resman, Helena Seražin), v tisku.

³ Bibliografijo raziskovalcev si lahko natisnete sami iz spletne strani: <http://www.izum.si/>

⁴ Navedite tudi druge raziskovalne rezultate iz obdobja financiranja vašega projekta, ki niso zajeti v bibliografske izpise, zlasti pa tiste, ki se nanašajo na prenos znanja in tehnologije.

Navedite tudi podatke o vseh javnih in drugih predstavitev projekta in njegovih rezultatov vključno s predstavitvami, ki so bile organizirane izključno za naročnika/naročnike projekta.